
КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ И МЯСТО НА БЪЛГАРИЯ В СВЕТОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ИНДЕКСИ

Михаил МИХАЙЛОВ*

QUALITY OF LIFE AND PLACE OF BULGARIA IN THE WORLD ECONOMIC INDICES

Abstract: *Despite many years of research and analysis, no indicators have been adopted to assess the quality of life that link people's physical, mental and socio-economic well-being. The study analyzes global economic indices that correlate with the economic status of Bulgarian society and Bulgaria's place in international rankings.*

Key words: *quality of life, Human Development Index, Human Capital Index, Prosperity Index, Economic Freedom Index, Global Entrepreneurship Index, Index of Global Concurrence*

Концепцията „качество на живот“ има интердисциплинарен характер, затова е обект на множество учени – икономисти, социолози, политолози, лекари, психолози, педагози, етнологзи, културолози и др. В научните среди до днес не са общоприети индикатори за оценка на качеството на живот, които могат да обхващат всички негови аспекти. Затова са разработени различни международни индекси, по които да се прави оценка на различни страни на качеството на живот в отделните държави.

* Авторът е професор, доктор във Висшето училище по сигурност и икономика – Пловдив.

Цел на проучването е да се анализират световните икономически индекси, които корелират с качеството на живот, и мястото на България в международните класации.

Качеството трябва да се вгражда във всеки процес и във всяка сфера [4]. Качеството на живот и човешко развитие са взаимосвързани категории, защото обект на изследването им са едни и същи въпроси, които са свързани с физическото, психическото и социално-икономическото благосъстояние както на отделната личност, така и на обществото като цяло.

Индексът на човешко развитие (ИЧР) (Human Development Index – HDI) е инструмент, който от 1993 г. ПРООН ежегодно използва в докладите си за човешкото развитие. Той е обективен индикатор за сравняване на нивото на развитие на отделните държави, като ги разделя на развити и развиващи се. След 2020 г. към методиката, разработена от пакистанец Махбуб ул Хак (1990 г.), се добавя индекс, съответстващ с неравенството (Inequality adjusted – HDI), който е съставен от два индекса на неравенството. Първият отчита индекса на неравенството между половете, а вторият се базира на многомерната бедност и нейната интензивност в дадената държава. ИЧР оценява всяка държава по три основни измерения:

- продължителност на живота в добро здраве (Life Index – LI). Оценката е на базата на очакваната продължителност на живота при раждането, като се отчита достъпът до храна, вода, жилище и здравни услуги. Индексът на измерването е индекс на продължителност на живота;

- равнище на знанията и образованието (Index of Education), чиито индикатори са степен на грамотност и средна продължителност на обучение. Измерва се с образователен индекс;

- жизнен стандарт (Income Index – II), отчитащ БВП на глава от населението по паритет на покупателната способност.

ИЧР се изчислява като средногеометрично, включвайки следните аргументи: продължителност на живот, равнище на образование, жизнен стандарт.

ИЧР на България нараства непрекъснато.

Таблица № 1. Индекс на човешкото развитие в България

Година	2011	2013	2015	2018
ИЧР	0,778	0,787	0,794	0,813
Място	58	58	56	52

Източник: ПРООН [14].

По данни на ООН през 2018 г. България попада на 51-во място и е сред държавите с най-високо развитие. Рейтингът на ПРООН обхваща 189 страни, като държавите, класирани до 59-о място, са с най-високо човешко развитие. Високият резултат на страната ни е базиран на следните коефициенти: продължителност на живота (74,9 години); средна продължителност на обучението (11,8 години); и брутен вътрешен продукт на глава от населението, който достига през 2018 г. \$18 740.

Брутният вътрешен продукт като показател, който измерва пазарната стойност на стоките и услугите, закупени от потребителите, не означава непременно подобряване на качеството на живот в една държава. Потреблението на населението корелира със заестостта, увеличаването на доходите, ниския лихвен процент по спестяванията и достъпността до кредитиране. Паритетът на покупателната способност е индикатор за жизнения стандарт и качеството на живот.

ИЧР през 1990 г. е бил 0,71 (най-високият ИЧР е единица), като през 2018 г. той достига 0,813, което нарежда страната на престоично място в световната класация.

Индексът на човешки капитал (Human Capital Index – HCI) се изготвя от Световната банка, която класира 157 държави в диапазона от 0 до 1. Той се публикува за първи път през 2018 г. и измерва икономическия и професионалния потенциал на всяка нация. Този индекс е прицелен в една от ключовите области на развитието на всяка държава – усъвършенстването на човешкия фактор [3]. България заема 44-то място с оценка 0,68 [13].

Индексът на просперитет (Prosperity Index) класира държавите по следните критерии: икономика, предприемачество, управление, здравеопазване, образование, сигурност, лична свобода, природна среда и усещане за общност. През 2018 г. България заема 49-о място от 167 държави, докато през предходната година е на 51-во място. Оценката за качеството на българската икономика (макроикономическа стабилност, финансова устойчивост и условия за икономически растеж) отрежда 36-о място на страната ни. По качество на образованието България заема 43-то място, а по здравеопазване – 70-о. Най-ниският резултат страната ни получава по усещане за общност, което корелира с ниския резултат на индекса за щастие на българите [12].

Индексът на икономическа свобода (ИИС) (Economic Freedom Index – EFI) се изчислява по следните показатели: разходи за правителство; свобода на собственост; регулация на труд и бизнес;

достъп до парични средства; свобода на достъп до международни пазари; и законодателна структура, в 162 държави. Този индекс е създаден от американската консервативна фондация Heritage Foundation с цел да се отчита финансовата стабилност, паричната свобода и състоянието на публичния дълг в отделните държави. По ИИС България заема 37-о място в класацията от 162 държави [7]. Икономическата свобода е фактор за развитие на предприемачеството, създаване на работни места и икономически растеж.

Индексът за правене на бизнес класира 190 държави по следните показатели: откриване на фирма; срок на разрешение за строеж и регистрация на недвижимост; достъп до кредитиране; правна защита на инвеститора; данъчни задължения; изпълнение на договори; и закриване на фирма. България е класирана на 59-о място в световната класация за бизнес средата [5].

Глобалният предприемачески индекс (Global Entrepreneurship Index – GEI) отчита напредък на България през последните три години и я класира на 69-о място в световната класация. Индексът е базиран на предприемаческите нагласи, съобразен е със състоянието на икономиката и възможността за международна търговия [11].

Индексът за глобалната конкурентоспособност се изготвя от Световния икономически форум. Класирането се извършва на базата на 12 измерителя. България е класирана на 51-во място с 63,6 точки (при максимум 100). Най-високо оценена е макроикономическата стабилност на страната ни, следвана от инфраструктурата, здравеопазването, технологичната готовност, уменията на работната сила, обема на пазара. Високата конкурентоспособност води до повече инвестиции, увеличаване на доходите и потреблението, а от това следва подобряване на качеството на живот и благосъстоянието на населението. Държавите с най-висок индекс на глобална конкурентоспособност са САЩ (83,5 точки) и Германия (82,8 точки) [2].

Индексът на инвестиции, привлечени от нулата, се изготвя от FDI Intelligence, което е подразделение на Financial Times. България е класирана на 17-о място от 105 държави [1]. За 25 години най-големите сектори, в които са вложени външни инвестиции, са строителство, индустрия, финанси и търговия [10].

Глобалният иновационен индекс отчита възможностите за иновации и резултатите от тях в 128 държави. България заема 38-о място за 2017 г. в тази класация [8].

Международната организация International Budget Partnership с филиала си в България Industry Watch класира България през

2017 г. в индекса отворен бюджет пред държави, като Полша, Чехия и Унгария с 66 пункта. Това се дължи на прозрачността на държавните бюджет и дълг [9].

През последното десетилетие на миналия век учените обръщат внимание на факта, че икономическите успехи не могат да осигурят устойчиво благосъстояние, без да се съобразяват с влошаващите се показатели на околната среда. През този период се създава индекс на действителния прогрес (Genuine Progress Indicator – GPI), който оценява връзката между потреблението и качеството на живот; устойчивостта на околната среда; социалните и икономическите диспропорции в обществото; разходите за отбрана; и сигурността [6].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Качеството на живот освен икономическа страна има и социални и психологически измерения, които са обект на изследване от множество учени. Добрите постижения в класациите на България в индексите на човешкото развитие и световните икономически индекси не корелират с индекса за щастие на българите. Необходимо е всички държавни и неправителствени институции да работят за повишаване на удовлетвореността на всеки български гражданин от личния му статут, от условията му на живот и жизнените перспективи пред него.

Литература

1. **България** е на 17-о място сред 105 държави по привлечени инвестиции от нулата. – В: *Iconomist*, 8.14.2019. [онлайн]. [достъпен на 1.20.2020]. <https://iconomist.bg/99369-България-е-на-17-о-място-сред-105-държави-по-привлечени-инвестиции-от-нулата>.

2. **България** на 51-во място от 140 страни в Индекса за глобална конкурентоспособност на Световния икономически форум. [онлайн]. [достъпен на 1.20.2020]. <https://investsofia.com/balgariya-na-51-vo-myasto-ot-140-strani-v-indeksa-za-globalna-konkurentosposobnost-na-svetovniya-ikonomicheski-forum/>.

3. **Димитрова, С.** Управление на качеството. – В: *Сборник с доклади от международна юбилейна конференция – КИА, Пловдив, 25.10.2013.* ISBN 978-619-90178-1-4.

4. **Костов, Д.** Управление на качеството. Стара Загора: Искра М-И, 2007. ISBN 978-954-9383-33-1.

5. **Николов, А.** „Правене на бизнес 2019“ – за България процедурите са основният проблем. И. П. И., 2018. ISSN 1313 0544. [онлайн]. [дос-

тъпен на 1.20.2020]. <https://ime.bg/bg/articles/pravene-na-biznes-2019-zabylgariya-procedurite-sa-osnovniyat-problem/>.

6. **Трифенова, Б., Б. Гълъбова.** Показатели за измерване на жизненото равнище – теоретикоприложни аспекти. – В: *Известия на Съюза на учените – Варна, Секция „Икономически науки“*, 2017, с. 53 – 54. [онлайн]. [достъпен на 1.20.2020]. <http://www.su-varna.org/izdanij/2017/ikonomika-017-2/49-57.pdf>.

7. **Economic Freedom Index.** 2019. [online]. [accessed 1.20.2020]. <https://www.heritage.org/index/ranking>.

8. **Global Innovation Index 2018.** Cornell SC Johnson College of Business, 2018. ISBN 9-791-095-870-09-8. [online]. [accessed 1.20.2020]. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf.

9. **Industry Watch.** Индекс „Отворен бюджет“ 2017. [онлайн]. [достъпен на 1.20.2020]. <https://www.iwatchbulgaria.com/индекс-отворен-бюджет-2017/>.

10. **Kulova, I. A.** III Международная конференция „Актуальні проблеми розвитку світової науки“, Киев, 28.02.2017. ISBN 5836-4978.

11. **The Global Entrepreneurship and Development Institute.** Global Entrepreneurship Index. [online]. [accessed 1.20.2020]. <https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>.

12. **The Legatum Prosperity Index.** 2019. [online]. [accessed 1.20.2020]. <https://www.prosperity.com/rankings>.

13. **The World Bank.** Human Capital Index. [online]. [accessed 1.20.2020]. <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/human-capital-index>.

14. **United Nations Development Programme.** Human Development Report. Human Development Index. [online]. [accessed 1.27.2020]. <http://hdr.undp.org/en/indicators/137506>.